

professionaalse teatri teerajajaist. Tallinna naastes sai temast Estonia elukutseline näitleja.

1907. aasta sügisel pani Betty südame kiiremini põksuma August Kuuskman, mees, kes jäi talle silma Sherlock Holmesi rollis Paul Pinna lavastatud samanimelises näitemängus.

Nad abiellusid 1908. aastal. August siiski loobus mõne aja pärast teatrist, jätkates ringkonnakohtus notariametis, kuid tõlkis ka edaspidi näidendeid.

Rohkem kui sajand hiljem räägib Jüri Kuuskemaa, et temagi noorem poeg Mats lavastas Vanalinna Hariduskolleegeiumis „Sherlock Holmesi”, küll ingliskeelse. Mistarvis kostüüme ja rekvisiite laenutati just nimelt Estoniast.

ANANASSIKOMPOTI MAITSE

Jüri esimene mälestus vanaemast pärineb aastast 1946, mil 67-aastane Betty Kuuskemaa ühena vähestest – kui mitte päris esimese eestlasena – Rootsist repatrieerus. „Säärane tagasitulek oli julgustükk!” 1944. aasta sügisel oli Betty Eestist põgenenud – pärast kõiki neid suuri isikliku elu kaotusi.

Jüri Kuuskemaa meenutab peresaagat: „Ta oli olnud siinse Rootsi konsulaadi näiteringi juht ja sai viimasele Rootsi minevale laevale neli piletit: endale, vanaisale, minu emale ja mulle. Ema aga keeldus lahkumast ega lubanud ka mind viia. Vanaema ja vanaisa läksid sadamasse, kus oli tohutu rahvamass. Vanaema astus laevale. Ka vanaisa oleks võinud minna, aga ettekäändega, et ei pääsenud rahvamassist läbi, tuli ta tagasi. Et aidata minul ja emal ellu jääda.” Pärast sõda läks vanaisa tööle artelli „Presto”, kus stantsiti bakeliidist nõõpe ja taskulambikestasid.

Betty Jõggis võttis varjunimeks neiu Ohakas, Netty Pinna oli Võsu, Paul Pinna aga Osten-Urv.

Vanaemal hakkas aga Rootsist igav, ta igatses pere ja kodumaa järele. Jüri: „Nõukogude Liidu saatkonnas lasti tal lahkelt tagasisõidudokumendid vormistada. Helsingi-Leningradi rongis sõitis temaga samas vagunis eesti kommunist Henrik Arbon. Kui nad Leningradis perroonile astusid, tulid kaks NKVD-last ja vahistasid Betty Kuuskemaa. Henrik Arbon aga helistas EKP KK esimesele sekretärile Nikolai Karotammele, et apoliitilise näitlejannaga on juhtunud eksitus, ja õnneks lastigi vanaema lahti.”

Koju saabunud võõrast naist ei tundnud väike Jüri ära. „Läksin tagumisse tuppa, rohelistest kahlitest ahju taha. Kui välja tulin, oli laual suur ümmargune plekkpurk roheliste kirjadedega ja seal sees ananassikompott. Nii et esimene asi, mida ma vanaemaga seoses mäletan, on ananassikompoti maitse, mis jäi mulle aastakümneteks keele peale kui elu ilusamaid kulinaarseid elamusi.”

TUBLID KOHVIKUSKÄLJAD

Jüri elas koos ema ja kasuisa Udogaga, kuid kohtus sageli ka vanaemaga. Rootsist naasnud Betty Kuuskemaa jätkas veel mõned aastad Estonias (näitlejana aastani 1949) ja võttis Jürigi teatrisse kaasa. „Peaproovid ja esietendused olid mulle kui 4-6-aastasemale poisile üsna koormavad. Näiteks Jakobsoni „Elu tsitadellis” vaadates istusin esimeses reas ja mul oli kole igav. Läksin punase plüüsiga kaetud lavabarjääri äärde ja toetasin lõua sellele. Mäletan siiani selle karedust.”

>>